

NOI DESCOPERIRI MONETARE BIZANTINE DIN AȘEZAREA DE LA CAPU DEALULUI - OLTINA

Gabriel CUSTUREA

Cercetările perieghetice au identificat, cu mai bine de un secol în urmă, o importantă așezare situată la jumătatea distanței dintre localitățile Satu Nou și Oltina¹. De curând au fost inițiate aici și săpături arheologice sistematice, care au evidențiat o fortificație cu șanț și val de pământ și urme de locuire din secolele X-XI².

Totuși, descoperirile de monede și puținele obiecte arheologice de aici se datorează în mare parte întâmplării³. Este și cazul celor 43 de monede prezentate în lucrarea de față. Din analiza materialelor descoperite aici se pot desprinde mai multe ipoteze privind atât funcționarea așezării, cât și etapele circulației monetare⁴.

Materialul arheologic edit sau inedit⁵, atestă locuirea în așezare, cel puțin, din secolul al II-lea până la sfârșitul secolului al VI-lea. Așezarea pare să cadă pradă atacurilor avaro-slave de la sfârșitul secolului al VI-lea⁶. Din acest punct de vedere ea se alătură altor numeroase puncte de pe teritoriul provinciei danubiano-pontice⁷.

Ceea ce constituie o particularitate sunt descoperirile monetare din secolul al IX-lea, întâlnite mult mai rar pe teritoriul provinciei. De aceea, este posibil, ca la un moment dat, încă neprecizat, în cursul acestui secol sau la începutul celui

¹ P. Polonic, *Natura*, 7, 1935, p. 19; P. Diaconu, N. Anghelescu, *RMM*, 5(1969), 4, p. 351.

² C. Chiriac, G. Custurea, *CCAR – Campania 2001*, București, 2002, p. 222, nr. 155.

³ G. Custurea, *Pontica*, 33-34 (2000-2001), p. 583-594; idem, M. Ionel, *Pontica*, 35-36 (2002-2003), p. 433-438; C. Chiriac, *ArhMold.*, 23-24 (2000-2001), p. 343-348; Idem, I. Matei, *Sigilii bizantine recent descoperite în Dobrogea*, comunicare la Al XVIII-lea Simpozion Național de Numismatică – Constanța 2001; iidem, *Sigilii bizantine inedite descoperite în Dobrogea*, comunicare la Sesiunea „Pontica” – Constanța 2002.

⁴ Pentru analiza circulației monetare din Dobrogea în secolele IX-XI vezi G. Custurea, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (sec. IX-XI)*, Constanța, 2000, în continuare *Circulația*.

⁵ Un număr de monede din secolele II-IV ca și piese de harnașament, aplice, cataramă, achiziționate în anii 2000-2002 sunt încă inedite.

⁶ R. Vulpe, I. Barnea, *DID II*, București, 1968, p. 431-432.

⁷ Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșanu, *SCIVA*, 31 (1980), 3, p. 390.

următor, aşezarea de aici să se fi repopulat. Putem presupune acest eveniment şi datorită existenţei în zonă a necropolelor de la Satu Nou⁸. Conform descoperirilor numismatice, această locuire capătă o intensitate notabilă abia la sfârşitul secolului al X-lea – începutul secolului al XI-lea, odată cu revenirea puterii bizantine la Dunăre⁹.

Analizând circulaţia monetară din secolul al XI-lea cu ajutorul metodelor statistice, aşa cum am procedat şi cu alte ocazii¹⁰, se observă că, pentru perioada domniei lui Roman III există o creştere a volumului de monedă de peste 500% faţă de perioada 976-1028, *grosso modo*, datorată în primul rând politicii fiscale a acestui împărat. Faptul este generalizat atât în oraşele imperiului – Atena şi Corint –, cât şi în provincia dunăreană¹¹.

Domnia următoare înregistrează o scădere drastică, ajungând la un sfert faţă de perioada anterioară, datorată repetatelor invazii pecenege din deceniul patru al secolului al XI-lea¹². Din acest punct de vedere aşezarea de la Capu Dealului se înscrie alături de Atena, Corint, Silistra, Capidava şi regiunile Dobrogea şi Şumen.

În perioada următoare (1042-1059) continuă scăderea volumului de monedă, cu mai mult de jumătate, în concordanţă atât cu sistemele socio-economice din imperiu, cât şi cu cele provinciale.

În privinţa domniei lui Constantin X situaţia din aşezarea noastră, alături de regiunea Şumen, face până în prezent, excepţie în comparaţie cu sistemele analizate, prin scăderea volumului de monedă (68% din volumul domniei precedente). Nu este exclus ca descoperiri ulterioare să nuanţeze mai bine intervalul respectiv. Dacă pentru regiunea Şumen (NE Bulgariei) există explicaţia aşezării triburilor pecenege ale lui Kegen¹³, care erau străine de economia monetară, pentru aşezarea noastră cauza acestei scăderi drastice este încă obscură.

În sfârşit, pentru perioada domniei lui Roman IV constatăm că aşezarea de aici se alătură sistemelor socio-economice din provincie prin scăderea numărului de monedă (66% faţă de domnia precedentă)¹⁴.

Rezultă că, sub aspectul circulaţiei monetare, aşezarea de la Capu Dealului se încadrează în „modelul dobrogean”, aşa cum a rezultat aceasta din analiza a peste 10.000 monede din secolele X-XI¹⁵.

Referitor la falsul aurit de la Constantin VII menţionăm că astfel de piese din timpul domniei sale şi ale celorlalţi coîmpăraţi s-au descoperit mai ales în zona Preslav-Şumen¹⁶.

⁸ B. Mitrea, N. Angheliescu, MCA, 5 (1959), p. 535-542; B. Mitrea, MCA, 6 (1960), p. 579-591; idem, MCA, 7 (1961), p. 551-560; idem, MCA, 8 (1962), p. 643-647.

⁹ I. Barnea, Şt. Ştefănescu, DID III, Bucureşti, 1971, p. 71-76; Al. Madgearu, RESEE, 37-38 (1999-2000), 1-2, p. 5-23.

¹⁰ G. Custurea, N.S. Andronescu, Pontica, 14 (1981), p. 221-236; G. Custurea, *Circulaţia...*, p. 85-130.

¹¹ *Ibidem*, p. 105-111 şi 115-116.

¹² P. Diaconu, *Les Petchénègues au Bas Danube*, Bucureşti, 1970, p. 45-49; G. Custurea, *op.cit.*, p. 116-117.

¹³ P. Diaconu, *op. cit.*, p. 57-58; I. Iordanov, EB, 28 (1992), 2, p. 79-92.

¹⁴ G. Custurea, *op. cit.*, p. 118.

¹⁵ *Ibidem*, p. 105-130.

¹⁶ Iv. Iordanov, Numizmatika, 13, 1979, 4, p. 13, nr. 11-12 şi p. 15, n. 9 g.

CATALOG¹⁷

JUSTINUS I

1. AE. ↓ 17,10 g., 32,5 mm,
MIB I, p. 103, nr. 11, M,
Constantinopol, ?, a: 518-522
Inv. 68510
2. AE. ↓ 7,85 g., 26,5x24 mm,
MIB I, p. 104, nr. 19, K,
Constantinopol, E, a: 522-527
Inv. 64727.

JUSTINIANUS I

3. AE. ↓ 10,17 g., 31x28 mm,
MIB I, p. 115, nr. 96, K,
Constantinopol, A, a:?=538-551/52
Inv. 69085.

JUSTINUS II

4. AE. ↓ 14,28 g., 28 mm,
MIB II, p. 94, nr. 43a, M,
Constantinopol, Δ, a:II=566/67
Inv. 67613.
5. AE. ↓ 10,80 g., 27,5 mm,
MIB II, p. 98, nr. 46a, M,
Nicomedia, A, a:X/I=575/76.
Inv. 67612.

CONSTANTIN VII

6. AV. ↓ Solidus, 3,88 g, 20 mm,
fals placat cu aur
DOW, III, 2, p. 551, cls. XIV
Constantinopol, a: 945
Inv. 6129.

VASILE II – CONSTANTIN VIII

- DOW III, 2, p. 659, cl. A₃, var. 24.
7. AE. ↓ 8,03 g., 25 mm.
Inv. 68513.
- DOW III, 2, p. 661, cl. A₂, var. 25.
8. AE ↑ 11,28 g., 31x28,5 mm,
dublă frapă Rv.
Colecție privată.
- DOW III, 2, p. 662, cl. A₂, var. 26(27).
9. AE ↓ 9,63 g., 27 mm.
Inv. 68514.
- DOW III, 2, p. 665, cl. A₃, var. 39.
10. AE ↓ 9,17 g., 26 mm.
Inv. 68515.
- DOW III, 2, p. 661(665-667), cl. A₃,
var. 24a(39,40).
11. AE ↓ 5,84 g., 28 mm.
Inv. 69087
- DOW III, 2, p. 664-667, cl. A,
var. 36-40
12. AE ↓ 13,55 g., 34,5x30,5 mm.
Inv. 68516
- DOW III, 2, p. 665-667, cl. A₃,
var. 39-40, a, b.
13. AE ↓ 9,26 g., 28x25 mm.
Inv. 68517.
- DOW III, 2, p. 649-675, cl. A₂-A₃
14. AE ↓ 12,23 g., 31,5 mm.
Inv. 68511

¹⁷ Pentru identificări au fost folosite următoarele determinatoare: W. Hahn, *Moneta Imperii Bizantini*, Viena, 1973, 1975 (MIB I, II); Ph. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection*, III, Leo III to Nicephorus III (717-1081), part II Basil I to Nicephorus III (868-1081), Washington, 1973 (DOW III, 2).

15. AE ↓ 8,97 g., 28x25 mm.
Inv. 68512

ROMAN III

DOW III, 2, p. 676, cls.B.

16. AE ↓ 12,43 g., 30x28 mm.
Inv. 68518.
17. AE ↓ 11,50 g., 30x29 mm.
Inv. 68519.
18. AE ↓ 9,86 g., 30x26,5 mm.
Inv. 68523
19. AE ↓ 9,72 g., 29,5x28 mm.
Inv. 68522.
20. AE ↓ 9,69 g., 29 mm,
dublă frapă
Inv. 68521.

21. AE ↓ 9,26 g., 26 mm.
Inv. 68525.

22. AE ↓ 8,02 g., 29x27 mm,
dublă frapă
Inv. 68520.

23. AE ↓ 6,94 g., 30x26,5 mm,
dublă frapă Rv.
Inv. 68524.

MIHAIL IV

DOW III, 2, p. 681, cl. C.

24. AE ↓ 10,87 g., 29x25 mm.
Inv. 68529
25. AE ↓ 10,6 g., 30,5x28 mm.
Inv. 68527
26. AE ↓ 9,88 g., 28x26 mm,
surfrapare pe cls. B
Inv. 68531

27. AE ↓ 8,92 g., 28x27 mm,
dublă frapă
Inv. 68530

28. AE ↓ 8,78 g., 26,5x25 mm.
Inv. 68532

29. AE ↓ 8,61 g., 30x28 mm,
dublă frapă Rv.
Inv. 68526

30. AE ↓ 7,63 g., 30x28 mm.
Inv. 68528

31. AE ↓ 6,92 g., 28,5x25,5 mm,
turnată ?
Inv. 68534

32. AE ↓ 6,37 g., 24 mm, tăiată.
Inv. 68533

33. AE ↓ 6,16 g., 25x23 mm, tăiată.
Inv. 68535

CONSTANTIN IX

DOW III, 2, p. 685, cls. D

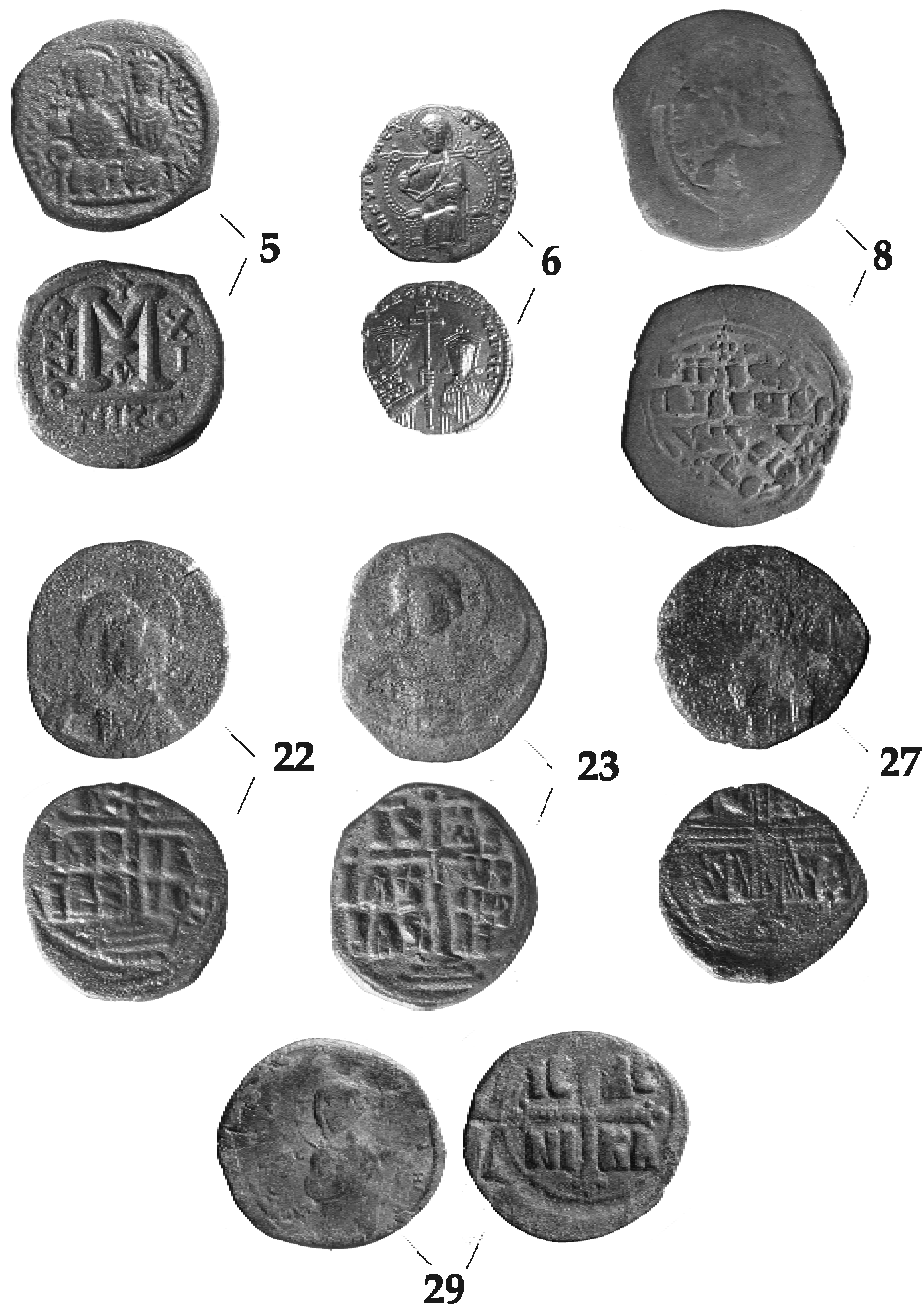
34. AE ↓ 9,07 g., 28x26 mm.
Inv. 68538

35. AE ↓ 7,50 g., 26 mm,
dublă frapă Rv.
Inv. 68541.

36. AE ? 7,28 g., 30,5x26 mm,
surfrapare pe cls. C, Av/Rv.
Inv. 68536.

37. AE ↓ 7,27 g., 25 mm, tăiată.
Inv. 68540

38. AE ↓ 7,16 g., 29x27,5 mm,
surfrapare.
Inv. 68539

39. AE ↓ 6,66 g., 32,5x30 mm,
surfrapare pe cls. C.
Inv. 68537.

ROMAN IV

DOW III, 2, p. 796

CONSTANTIN X

DOW III, 2, p. 774, cls. 1

40. AE ↓ 7,40 g., 28x25,5 mm,
surfrapare Av/Av
Inv. 68543

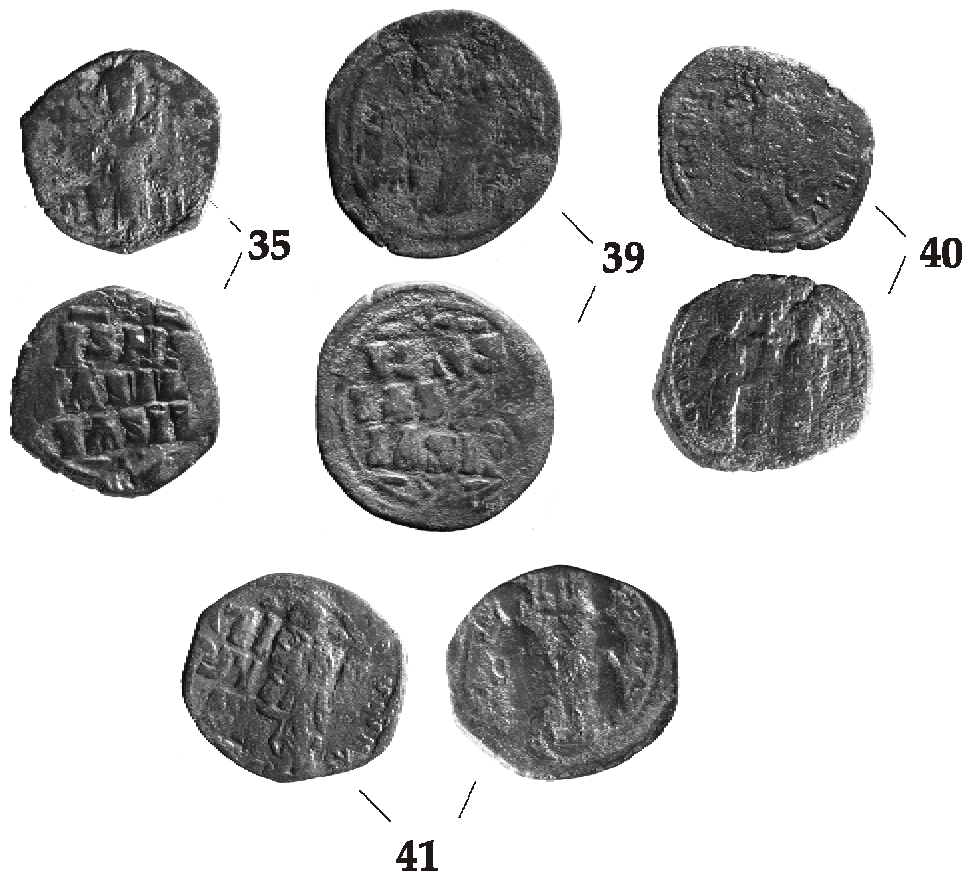
42. AE ↓ 5,38 g., 25 mm, turnată.
Inv. 68545

NICEFOR III

DOW III, 2, p. 696, cls. I

41. AE ↓ 5,66 g., 28,5x26,5 mm,
surfrapare pe cls. D, Av/Rv
Inv. 68542

43. AE ↓ 5,96 g., 26,5 mm, turnată.
Inv. 68544

Anexa I. Monede bizantine descoperite în aşezarea de la Capu Dealului

Emitent	Nominal	Nr. piese	Observații
Anastasius I	follis	3	-
	½ follis	1	
Justinus I	follis	4	-
	½ follis	3	
Justinianus I	follis	4	25 AE, tezaur descoperit în 1912 loc nesigur de descoperire
	½ follis	2	
	solidus	1	
Justinus II	follis	3	
	½ follis	2	
Mauriciu Tiberiu	½ follis	1	
Theophil	follis	1	
	½ follis	1	
Leon VI	follis	1	
Constantin VII	solidus fals	1	Loc nesigur de descoperire
Ioan Tzimeskes	miliaresion	3	tezaur
Vasile II- Constantin VIII	follis	49	
Roman III	follis	29	
Mihail IV	follis	10	
Constantin IX	follis	10	
Constantin X	follis	3	
Roman IV	follis	1	
Nicefor III	follis	1	

**NEW MONETARY DISCOVERIES FROM THE CAPU DEALULUI –
OLTINA SETTLEMENT****Summary**

The author presents a series of 43 Byzantine coins. Among these coins 5 (five pieces) are issued by: Justinus I (2 pieces), Justinian I and Justin II (2 pieces), the others being issued during the 10th – 11th centuries: Constantin VII – 1, class A2 – A3 (9 pieces), class C (10 pieces), class D (6 pieces), class I (1 piece), Constantin X (2 pieces), Roman IV (1 piece).

According to the monetary discoveries from the settlement, one can conclude that between the 2nd and the 6th cent. we can document the people living in this area starting probably after the Avaro-Slav attacks from the time of Mauricius Tiberiu. For the 9th cent. and beginning of 10th cent. discoveries show a life resuming that grows in intensity starting with the 11th cent., at the time when the Byzantine power comes back to the Danube areas.

The Capu Dealului settlement ceases its existence at the end of the 11th cent. during the troubled period of the 8th and 9th decades. The monetary discoveries, both those dated to the 6th cent. or the ones from the 9th – 11th centuries are placed in the so-called „Dobrudjan model”, specific to the Danube-Black Sea Province.